

Inventarisatie van voorkomende nevenactiviteiten en overige verstoringen (R6)

Advies voor vervolgonderzoek 2006-2008

Seizoen 2005-2006

Inventarisatie van voorkomende nevenactiviteiten en overige verstoringen (R6)

Advies voor vervolgonderzoek 2006-2008

Seizoen 2005-2006

Hugh Jansman

Jan Ger Oord

Frans van Bommel

© 2006 Alterra

Postbus 47; 6700 AA Wageningen; Nederland

Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: info.alterra@wur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

**Alterra – Technische rapportage: Inventarisatie van voorkomende nevenactiviteiten
en overige verstoringen – 2005/2006**

Alterra, Wageningen, 2006

Inhoud

1	Inleiding	6
2	Nevenactiviteiten en -effecten	7
2.1	Landbouwwerkzaamheden	7
2.1.1	Begrazing/beweiding	7
2.1.2	Landbouwkundige werkzaamheden	8
2.1.3	Mollenvangen	8
2.2	Jacht	9
2.2.1	Jacht binnen foerageergebieden	9
2.2.2	Jacht in periferie van foerageergebieden	9
2.3	Schouw door waterschappen	10
2.4	Recreatie	10
2.4.1	Vogelrecreanten/ hobby-vogelaars	10
2.4.2	Kievietseieren zoeken	11
2.4.3	Wandelaars/fietsers	11
2.4.4	Loslopende honden	12
2.4.5	Sportvisserij	12
2.4.6	Recreatievaart	13
2.5	Luchtvaart	13
2.6	Diversen	14
2.6.1	Muskusrattenbestrijding	14
2.6.2	Weidevogelbescherming	14
2.6.3	Landschapsonderhoud	14
2.6.4	Vogeltellers/onderzoekers	15
2.6.5	Wilsterflappers	15
3	Synthese en aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	16
3.1	Overzicht nevenactiviteiten	16
3.2	Advies voor vervolgonderzoek	16
3.2.1	Onderzoek verstoringafstand bij in het gebied aanwezige mensen	16
3.2.2	Vogelrecreanten / hobby-vogelaars	17
3.2.3	Schouw door waterschappen	17
3.2.4	Loslopende honden	18
3.2.5	Jacht binnen opvanggebieden	18
3.2.6	Jacht in periferie van opvanggebieden	18
3.2.7	Recreatievaart	18
3.2.8	Luchtvaart	18
3.2.9	Landbouwkundige werkzaamheden	18

3.3 Waarnemersprotocollen	19
4 Literatuur	21

1 Inleiding

In het Beleidskader Faunabeheer wordt beoogd rustgebieden voor ganzen en Smienten te creëren in de zogenaamde foerageergebieden. De vraag is in hoeverre beperkt toegestane nevenactiviteiten, zoals bijvoorbeeld landbouwwerkzaamheden of jacht op hazen nadelig zijn voor het gebruik door ganzen en Smienten van foerageergebieden (leiden zij tot het verlagen van de draagkracht van dergelijke gebieden?). Voor het aanwijzen en inrichten van opvanggebieden is het dan ook van belang te weten welke neveneffecten allemaal van belang kunnen zijn en of die te beïnvloeden zijn.

Verstoring kan op drie manieren de vitaliteit van de vogels beïnvloeden. Het kost de vogels extra energie om weg te vliegen. Daarnaast gaat het vluchten ten koste van de foerageertijd. Tenslotte leidt verstoring vaak tot clustering van de verjaagde vogels waarbij de onderlinge competitie toeneemt en daarnaast de relatieve hoeveelheid beschikbaar voedsel afneemt (Goss-Custard, 2006). Al met al heeft overmatige verstoring gevolgen voor de voedselopnamesnelheid en dus conditie en kan het uiteindelijk zelfs de fitness (met name voortplantingssucces) van de vogels negatief beïnvloeden (Klaassen *et al.*, 2006; Béchet *et al.*, 2004; Goss-Custard *et al.*, 2006).

In dit rapport zijn een aantal categorieën nevenactiviteiten en de daaruit volgende neveneffecten uitgewerkt, onderverdeelt in landbouwwerkzaamheden, jacht, schouw door waterschappen, recreatie, luchtvaart en diversen. Per type categorie zijn de neveneffecten behandeld op de onderdelen probleem, beïnvloedbaarheid en onderzoekbaarheid. Van enkele nevenactiviteiten is het effect op het gedrag van ganzen en Smienten onbekend. Daarnaast is de frequentie waarop de vogels met deze neveneffecten te maken (kunnen) krijgen van belang. Een activiteit die maar voor geringe verstoring zorgt kan wel degelijk een probleem zijn indien dit zeer frequent plaatsvindt. Van sommige activiteiten is de frequentie wel in te schatten (het schouwen van waterwegen); andere zijn onvoorspelbaar (overvliegende roofvogel). Ten slotte is van belang of een activiteit te beïnvloeden is. Is het mogelijk om bijvoorbeeld met regelgeving invloed uit te oefenen op bepaalde activiteiten? In het volgende hoofdstuk worden de categorieën nevenactiviteiten en de daaruit volgende neveneffecten uitgewerkt.

2 Nevenactiviteiten en -effecten

2.1 Landbouwwerkzaamheden

Feitelijk geen nevenactiviteit, maar een hoofdactiviteit.

SAN-ganzenpakketten:

Beheerseenheden van minimaal 200 ha. (aaneengesloten?) Uitsluitend collectief aan te vragen. Cumulatie met SAN 15, 16, 17, 19 en 20 mogelijk.

Bepalingen inzake jacht staan in Beleidskader Faunabeheer, niet in SAN.

Beheersvoorschriften:

- 1 november grassnede met min. 500 kVEM.
- Na 27 oktober in principe geen vee en geen bloting (behoudens 15% van beheerseenheden). Bloting wel toegestaan als maatregel om te voorkomen dat het gras te hoog wordt en niet meer geschikt voor ganzen.
- Vanaf 1 november op max. 15% beweiding/maaien toegestaan (percelen aan te geven op kaart. Op begraasde percelen geen schadevergoeding).
- Periode 1 oktober t/m 1 april geen versturende handelingen.
- Volgende handelingen zijn toegestaan (mits foerageerfunctie niet wordt aangetast):
Rollen, slepen, bemesten, greppelen, gangbare landbouwwerkzaamheden op akkerbouwpercelen.
Oogsten van gewassen.
Tot 1 feb. Onderhoud van sloten, walkanten en drainagesystemen.
Nestbescherming weidevogels (zoeken, markeren, plaatsen nestbeschermers).

Handelingen zijn toegestaan mits foerageerfunctie niet wordt aangetast. De invloed van deze handelingen op de foerageerfunctie van de gebieden zal nadrukkelijk onderdeel uitmaken van de evaluatie. Indien nodig kunnen de beheersvoorschriften hierop worden aangepast.

2.1.1 Begrazing/beweiding

Beperkt tot 15% van oppervlakte. Geen schadevergoeding voor beweede percelen.

Invloed van aanwezigheid vee op gebruik door ganzen is niet geheel duidelijk. Bij tellingen aangeven of er wel/geen vee aanwezig was. Ook type vee en aantallen.

Werkt vee versturend? Volgens Alle Klaver (consulent Faunafonds) niet. Voor soorten als Brandgans en Rotgans mogelijk zelfs positief, aangezien deze van een korte grasmat houden. Grootste probleem is de controle van de schapen door de boer. Loopt regelmatig naar de schapen toe (hoe is de gezondheid, eten of medicijnen brengen) en loopt sloten langs om te kijken of er geen schapen in liggen.

Effect: Niet geheel duidelijk.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regelgeving/SAN.

Onderzoekbaarheid: Goed. Vergelijking benutting percelen zonder en met beweiding.

2.1.2 Landbouwkundige werkzaamheden

Onderscheid in:

- Lijnvormig (greppelen, onderhoud sloten, muskusrattenbestrijding e.d)
- Perceelsdekkend (rollen, slepen, bemesten, oogsten, nestbescherming e.d.)
- Pleksgewijs (bijv. mollen vangen)

Maar ook:

- Beperkte periode (de meeste landbouwhandelingen)
- Terugkerend (bijv. mollen/muskusrattenklemmen controleren)

Bij lijnvormige handelingen geldt een bepaalde verstoringzone. Perceelsdekkende handelingen maken een geheel perceel voor enige tijd ongeschikt om te foerageren. In beide gevallen over het algemeen voor een beperkte tijd.

Handelingen zijn toegestaan mits de foerageerfunctie niet wordt aangetast. Wat betekent dit in de praktijk? Hoe wordt hiermee omgegaan?

Wat is de verstoringzone bij handelingen als slootschoning e.d.?

In hoeverre hebben landbouwwerkzaamheden op een bepaald perceel invloed op aanliggende percelen (wel of geen ganzen aanwezig)?

Pas op: gaat alleen om verstoring die uitgaat van de handelingen. Niet om de effecten van landbouwkundige handelingen op bijv. de hoeveelheid voedsel voor ganzen, de smakelijkheid van gras enz.

Schoning sloten wordt uitgevoerd door agrariërs en door waterschappen.

Bescherming van akkerbouwgewassen binnen foerageergebied is toegestaan, voor zover ganzen/Smienten op omliggende percelen niet verontrust worden (bijv. draden spannen).

Effect: Onbekendheid met verstoringzone en nawerkingtijd. Inzicht hierin geeft (in combinatie met tijdsduur handelingen) een maat voor kwaliteitsverlies.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regelgeving/SAN. Verdere landbouwkundige beperkingen kosten natuurlijk wel extra geld (compensatie via vergoeding). Sommige beperkingen misschien ook niet bedrijfsmatig inpasbaar.

Onderzoekbaarheid: Goed (m.n. verstoringzone)

2.1.3 Mollenvangen

Pleksgewijze, terugkerende handelingen als mollenvangen geeft een regelmatige verstoring van een bepaald perceel. Werd incidenteel wel misbruikt worden om aanwezige ganzen te verjagen.

De kans hierop is verminderd door af te stappen van de vroegere vaste vergoeding naar een vast deel en vergoeding van de daadwerkelijke schade (stiekeme verjaging van aanwezige ganzen levert geen extra winst op).

Is eigenlijk al geregeld: Niet toegestaan om handelingen te verrichten of toe te staan die ganzen/Smienten weren of verontrusten. Dus alleen toegestaan als er geen ganzen aanwezig zijn. De mol is vrijgesteld onder de Flora- en faunawet. Mollenvangen valt dus onder schadebestrijding en is dus binnen opvanggebieden niet toegestaan tot 12 uur (zie Jacht binnen opvanggebieden).

Veel mollenvangers nemen een hondje mee. Kan erg verstorend werken wanneer deze niet kort gehouden wordt.

Effect: Deels opgelost via regelgeving? Wordt dit goed nageleefd? Wat is dan de verstoringzone?

Beïnvloedbaarheid: Goed via regelgeving/SAN. Relatief moeilijk controleerbaar.

Onderzoekbaarheid: Goed.

2.2 Jacht

2.2.1 Jacht binnen foerageergebieden

- Tot 12 uur zijn jacht, beheer en schadebestrijding niet toegestaan (om ganzen gelegenheid te geven vanuit slaappleaatsen zonder verstoring te zoeken naar foerageerplaatsen).
- Na 12 uur zijn jacht, beheer en schadebestrijding toegestaan, zolang een afstand van min. 500 meter tot foeragerende ganzen in acht wordt genomen.
- Tot 1 januari toegestaan om per jachtveld éénmaal een dag te jagen (half uur voor zonsopgang tot half uur na zonsondergang). Van tevoren gepland/afgestemd in WBE-verband. Niet overal tegelijk en afdoende rekening houdend met foerageerfunctie.

Afstand van 500 meter tot foeragerende ganzen/Smienten

Is deze afstand voldoende? Waarop gebaseerd?

Als je 500 meter afstand tot Smienten letterlijk neemt is jacht binnen opvanggebieden eigenlijk niet mogelijk. Er liggen altijd wel een paar Smienten ergens in de slootkant, daarbij zijn deze op 500 meter afstand echt niet met het blote oog te zien.

Hoe reageren de ganzen op een schot op verschillende afstanden? Alertheid, opvliegen en weer invallen, vluchten?

Vindt er goede afstemming plaats binnen de WBE bij de te voren éénmaal jaarlijks geplande jachtdag, wat zijn de ervaringen? Deel gegevens verkrijgbaar via evaluatie KNJV.

Jacht/schadebestrijding in “witte vlekken”

Witte vlekken: agrariërs die niet meedoen aan ganzenopvang binnen het foerageergebied.

Hiervoor gelden dezelfde regels als voor overige percelen binnen opvanggebied. Verjaging ganzen/Smienten met ondersteunend afschot zoals in het provinciaal beleid omschreven is niet toegestaan binnen foerageergebieden.

Effect: Onbekend.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regel-/wetgeving.

Onderzoekbaarheid: Goed. Deels via evaluatie van KNJV.

2.2.2 Jacht in periferie van foerageergebieden

Geen extra regelgeving t.a.v. jacht algemeen. Verjaging ganzen/Smienten met ondersteunend afschot conform provinciaal beleid (onthefing of vrijstelling).

Buiten de opvanggebieden geldt geen 500 meterzone voor ganzen die zich op de rand van het opvanggebied bevinden?

Effect: Onbekend.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regel-/wetgeving.

Onderzoekbaarheid: Matig, mogelijk deels via evaluatie van KNJV.

2.3 Schouw door waterschappen

Schouwplichtige watergangen dienen voor de betreffende schouwdatum geschoond te zijn. Het waterschap controleert dit. Vaak vanuit de auto of te voet, steeds vaker ook m.b.v. een helikopter. Helikoptervluchten zijn duur, maar door het grote oppervlakte dat op 1 dag geschouwd kan worden, per saldo goedkoper dan schouwen te voet.

Lopend: gekoppeld aan watergangen. Slechts korte tijd verstoring.

M.b.v. een helikopter: zeer sterke verstoring. Er wordt vaak “laverend” over het gebied gevlogen, waarbij alle ganzen het opvanggebied uit worden gejaagd. De ervaring leert dat ganzen hierna nog enkele dagen zeer ril zijn. Zie ook punt 2.5.

In Oost-Dongeradeel tijdens het onderzoek “Stuurbaarheid van ganzen” eens gezien dat vanaf het Lauwersmeer in westelijke richting werd geschouwd met een helikopter. Alle ganzen werden zo de omliggende landbouwgronden op gedreven. Het duurde enkele dagen voordat de ganzen weer in het opvanggebied wilden foerageren.

Er werd ook zeer laag gevlogen.

Schouwdatum in Friesland (Wetterskip Fryslan) is 1 november. Start schouw op 1 november, gedurende november, met uitloop in december. Te voet/per auto en per helikopter.

Helikopter vooral op plaatsen waar niet vanuit de auto te schouwen is.

De schouwdata zijn gebaseerd op landbouwkundige (of waterhuishoudkundige) doelstellingen. Nauwelijks veranderbaar. Mogelijk iets te vervroegen of te verlaten. Binnen opvanggebieden is onderhoud aan sloten/walkanten toegestaan tot 1 februari.

Er kunnen naar verwachting ook wel richtlijnen worden opgesteld voor schouwen per helikopter. Zo is waarschijnlijk de richting waarin de ganzen worden verjaagd wel enigszins te beïnvloeden. Ook kun je denken aan het afstemmen van de schouw per helikopter op het aantal in het opvanggebied aanwezige ganzen.

Effect: Vrij groot. Geeft enkele dagen grote verstoring (nawerking) en veel minder ganzen in opvanggebied.

Beïnvloedbaarheid: Slecht tot redelijk.

Onderzoekbaarheid: Goed. Bijv. in samenwerking met waterschap. Waarnemer bij helikopterschouw. Enkele dagen daarna ganzen tellen.

2.4 Recreatie

2.4.1 Vogelrecreanten/ hobby-vogelaars

Binnen opvanggebieden vaak (zeer) veel vogelaars. Kan verstoring werken. Aan wegen gebonden (verstoringzone). Ganzen vliegen vaak weg als auto op te korte afstand stopt.

Doel is vaak het aflezen van ringen of foto's maken. Nemen daarbij risico van verstoring. Verstoringafstand kan per dag wisselen. Uitzoeken gemiddelde verstoringafstand. Info via internet, voorlichtingsborden enz.

Effect: Verontrusting naar verwachting groot door grote aantallen vogelaars gedurende gehele seizoenen.

Beïnvloedbaarheid: Matig, gering. Evt. via voorlichting in vogelbladen, clubbladen, websites.

Onderzoekbaarheid: Goed. Met name in weekenden zijn vaak veel vogelaars aanwezig. Een waarnemer ter plaatse kan effecten vastleggen.

2.4.2 Kievietseieren zoeken

In provincies waar kievietseieren rapen is toegestaan geldt als regel: op percelen waar geregeld ganzen/Smienten verblijven alleen van 16.30 uur tot zonsondergang.

Alleen in laatste deel van opvangseizoen (vanaf half maart. 1 april eindigt opvangseizoen ganzen). Kan bij meerdere zoekers sterk verstorend werken, komt dit in de praktijk ook veel voor?

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt. Kan groot zijn bij grote aantallen zoekers. Is deels al ondervangen door regelgeving.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regel- en wetgeving.

Onderzoekbaarheid: Goed. Inzicht in verstoringzone bij door het veld lopende personen (zonder verstoringdoel).

Foto: Door honden opgejaagde Kolganzen.

2.4.3 Wandelaars/fietsers

Kan verstorend werken. Aan wegen gebonden (verstoringzone). Weinig tot niet beïnvloedbaar. Eventueel bepaalde wegen in opvangseizoen af te sluiten.

Naast verstoring vanaf opgestelde wegen en paden, wordt door een gedeelte van recreanten afgeweken van de paden en worden percelen en niet toegankelijke paden betreden. Ondanks het geringe percentage van recreanten die zich niet aan de voorschriften houden, kan gezien de grote recreatiedruk in sommige gebieden, de invloed daar groot zijn.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt. Mogelijk wat groter tijdens mooi weer in laatste deel van seizoen.

Beïnvloedbaarheid: Matig, gering.

Onderzoekbaarheid: Goed.

2.4.4 Loslopende honden

Loslopende honden die ook nog eens van de paden lopen kunnen tot grote verstoring leiden.

Dit kan o.a. middels voorlichting over het effect en daarnaast een “Honden aan de lijn” beleid inclusief handhaving.

Effect: Verontrusting kan groot zijn.

Beïnvloedbaarheid: Goed mits er gehandhaafd wordt.

Onderzoekbaarheid: Goed.

2.4.5 Sportvisserij

Visrecht wateren bijna overal verhuurd aan hengelsportverenigingen. Hebben vaak ook het looprecht langs deze wateren. Looprecht wordt verkregen van particulieren, agrariërs of het waterschap. Gedeelte van de wateren voor eigen leden. De rest vaak ondergebracht in de Grote vergunning. Iedereen die lid is van een vereniging die is aangesloten bij de Grote vergunning, mag in deze wateren vissen.

Onderscheid in:

- Passieve visserij
- Actieve visserij

Passieve visserij: vanaf 1 plek langs de waterkant vissend op witvis (voorn, brasem)

Actieve visserij: lopend langs de waterkant. Veelal op roofvis (snoek, snoekbaars, baars), steeds vaker ook met de vlieghengel (ruisvoorn, windes).

Er zijn gesloten tijden voor aassoorten en voor vissoorten.

Van 1 april tot laatste zaterdag in mei is gebruik verboden van worm/wormnabootsing, slachtproducten, dood visje of stukje vis en alle kunsttaas (m.u.v. kunstvliegen kleiner dan 2,5 cm). Op IJsselmeer geldt het verbod van 16 maart t/m 30 juni.

Gesloten tijden voor vissoorten zijn o.a.: snoek (1 maart t/m 30 juni), baars en snoekbaars (1 april tot laatste zaterdag in mei). Gesloten tijd voor winde (vliegvisserij) is van 1 april t/m 31 mei.

Dit betekent dat de passieve visserij op witvis (voorn, brasem e.d) eigenlijk het gehele jaar kan plaatsvinden. Ook de actieve visserij op roofvis is in winter en voorjaar (opvangseizoen) toegestaan.

Daarnaast kan de visserij in bepaalde wateren door LNV of door de visrechthebbende gedurende bepaalde perioden worden gesloten. Zo heeft de minister een gesloten tijd ingesteld van 1 april t/m 30 mei voor diverse wateren (o.a. De Deelen, Waterland). Dit laatste geldt voor het broedseizoen, maar zou eventueel uit te breiden kunnen zijn naar het ganzenopvangseizoen. Voorwaarden binnen opvanggebieden zijn eventueel ook op te nemen in de verenigingsvergunningen/Grote vergunning.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt. Mogelijk wat groter tijdens mooi weer in laatste deel van seizoen.

Beïnvloedbaarheid: Goed. Gesloten wateren via minister en eventueel via vergunningvoorwaarden i.s.m. verenigingen.

Onderzoekbaarheid: Goed. Algemene verstoringafstand bij zich in het veld bevindende of lopende personen.

2.4.6 Recreatievaart

Mogelijke in bepaalde opvanggebieden verstoring door sloepjes, kleine jachtjes, kano's, etc. Over het algemeen alleen met mooi weer. Betreft dan alleen laatste deel van opvangseizoen.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt. Mogelijk wat groter tijdens mooi weer in laatste deel van seizoen.

Beïnvloedbaarheid: Gering.

Onderzoekbaarheid: Matig.

2.5 Luchtvaart

Foto: Landend militair vliegtuig

Luchtvaart (militair- en burger-; vliegtuigen, helicopters en ook ballonnen) kunnen tot verstoring van ganzen en Smienten leiden. Voor grote delen in Nederland betreft het meestal relatief hoog overvliegende vliegtuigen. Rond vliegvelden spelen andere problemen. Ganzen blijken, zeker na een bepaalde periode, zich relatief eenvoudig aan te passen aan vluchten op niet te lage hoogte (~gewenning). Dit geldt zelfs voor de directe omgeving van vliegvelden waar ganzen zonder problemen foerageren. Voor de op Schiphol broedende wulpen leidt dit fenomeen van gewenning regelmatig tot vreemde situaties. Startende vliegtuigen op minder dan 100 meter laat ze koud, maar voor het busje van de vogelverjagers gaan ze al op grote afstand op de vlucht (F. Cottaar, pers. med.). Normaliter zijn laagvliegende vliegtuigen en helicopters sterk verstoring. Dergelijke vluchten, in het bijzonder bij herhaald overvliegen, kunnen tot grote paniek leiden en voor hele gebieden de ganzen voor langere tijd verjagen (F. Cottaar 2006).

Vanuit twee invalshoeken is dit onderwerp van belang: verstoring van vogels en daarnaast risico's van vogels voor de luchtvaart. Aangezien dit rapport uitgaat van de vogels zal niet verder op de risico's voor de luchtvaart worden ingegaan.

Effect: verstoring is matig tot groot

Beïnvloedbaarheid: theoretisch goed, praktisch slecht

Onderzoekbaarheid: goed

F16's weer laag over Friesland

SURHUIZUM ■ Het ministerie van defensie overweegt de laagvliegroute 10A voor gevechtsvliegtuigen boven oostelijk Friesland weer in gebruik te nemen. Nu functioneert alleen de route 10 boven Twente, Drenthe en Groningen. Volgens Defensie is sprake van een sterke stijging van het aantal klachten over de huidige vlieg oefeningen. Heropening van de route 10A, waarin op 75 meter hoogte mag worden gevlogen kan de overlast spreiden. (GPD)

Scan: Dagblad van het Noorden, 2-09-2006.

2.6 Diversen

2.6.1 Muskusrattenbestrijding

Controle vangmiddelen veelal lopend langs sloten/walkanten (klemmen), lopend naar fuiken in duikers of varend langs drijvende vangkooien. Vindt periodiek plaats, meestal 1 of 2 keer per week.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt.

Beïnvloedbaarheid: Matig.

Onderzoekbaarheid: Goed. Inzicht in verstoringzone bij door het veld lopende personen (zonder verstoringdoel).

2.6.2 Weidevogelbescherming

Afzoeken percelen naar nesten, markeren, aanbrengen nestbescherming, controles. Vaak i.k.v. SAN-pakket.

Betreft alleen het laatste deel van het opvangseizoen (vanaf half maart. 1 april eindigt opvangseizoen ganzen). Kan (beperkt) verstorend werken.

In Friesland rapen tot 1 april, daarna nazorg.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via regelgeving/SAN.

Onderzoekbaarheid: Goed. Inzicht in verstoringzone bij door het veld lopende personen (zonder verstoringdoel).

2.6.3 Landschapsonderhoud

Onderhoud aan landschapselementen. Vaak via Landschapsbeheer of in kader van SAN. De meeste ganzenopvanggebieden hebben over het algemeen weinig houtige beplanting.

Effect: Kan groot zijn bij grote aantallen personen, gebruik van houtversnipperaars en motorzagen en bij langdurige werkzaamheden in een bepaald gebied.

Beïnvloedbaarheid: Matig. Zijn afhankelijk van winterseizoen, vroege voorjaar. Daarna vaak niet mogelijk i.v.m. Flora- en faunawet.

Onderzoekbaarheid: Goed. Inzicht in verstoringzone.

2.6.4 Vogel tellers/onderzoekers

Professioneel/semi-professioneel. Zijn middelen regels/voorlichting beïnvloedbaar.

Effect: Verontrusting naar verwachting beperkt. Kan vrij groot zijn bij grote aantallen personen.

Beïnvloedbaarheid: Goed, via voorlichting, uitgangspunten onderzoek, afstemming met andere onderzoekers enz.

Onderzoekbaarheid: Goed door mogelijke inschakeling van de onderzoekers/tellers zelf.

2.6.5 Wilsterflappers

Worden steeds vaker ingezet bij wetenschappelijk onderzoek (RUG, Alterra?). Betreft ringenonderzoek, maar ook in onderzoek naar vogelgriep. Men is bezig met het verruimen van de mogelijkheden, maar ook met regelgeving t.a.v. verstoring. Speelt met name langs de IJsselmeerkust.

De vangers (meestal 2 personen) willen bij zonsopkomst al in het "schuiltje" (schuilhutje) zijn. Op het betreffende perceel en de directe omgeving vallen tijdens het vangen geen ganzen in.

Effect: Totale verontrusting kan groot zijn bij meerdere vanglocaties dicht bij elkaar en meerdere vangdagen per week.

Beïnvloedbaarheid: Matig, gezien de wetenschappelijke belangen. Goed, via regelgeving, uitgangspunten onderzoek, afstemming.

Onderzoekbaarheid: Goed door mogelijke inschakeling van de onderzoekers zelf.

3 Synthese en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

3.1 Overzicht nevenactiviteiten

Er is onderscheid te maken in effecten op perceelsniveau (min of meer stationair?) en effecten over grotere gebieden. Een activiteit kan een groot probleem zijn op perceelsniveau, maar (bijv. bij lage frequentie) een minder groot probleem voor het gehele gebied. Voor het komende onderzoeksseizoen is een overzicht gemaakt met bekende en verwachte nevenactiviteiten die een mogelijke verstoring kunnen vormen. In het komende seizoen zal door ons ingeschat worden hoe groot het probleem is, met welke frequentie het plaatsvindt, of het beïnvloedbaar is, bijvoorbeeld door middel van wet- en regelgeving en ten slotte of het te onderzoeken is.

3.2 Advies voor vervolgonderzoek

Veel van de neveneffecten (m.u.v. luchtvaart, schouw, jacht, loslopende honden) hebben te maken met verstoringafstanden. Naar verwachting is er een verschil tussen personen zelf (zichtbaar, lopend, fietsend) en voertuigen (auto's, boten). Omdat verstoringafstanden/-zones zo vaak een rol spelen is het aan te bevelen om vanuit dit deelproject enig veldonderzoek uit te voeren. Dit kan dan parallel aan de waarnemingen die worden vermeld op het waarnemersprotocol van ganzentellers (SOVON). Zodoende kunnen ook de verschillen aangeduid worden zoals neveneffecten die voornamelijk door de week cq in het weekend spelen (veel ganzentellingen worden in het weekend gedaan). Tevens kan dan nauwkeurig de verstoringafstand gemeten worden.

Op zichzelf zijn de meeste nevenactiviteiten naar verwachting niet zo'n groot probleem. Echter bij elkaar opgeteld kan de totale verstoring echter groot zijn. Als verstoringafstanden bekend zijn kun je per gebied een inschatting maken van het totaal.

3.2.1 Onderzoek verstoringafstand bij in het gebied aanwezige mensen

Personen zichtbaar (niet in auto o.i.d.), stilstaand en/of lopend, fietsend. Zonder verstoringsdoel.

Betreft groot aantal nevenactiviteiten, o.a.:

- Begrazing/beweiding (controlegang boer)
- Mollenvangen
- Wilsterflappers
- Sportvisserij
- Kievitseieren zoeken
- Wandelaars/fietsers
- Muskusrattenbestrijding
- Weidevogelbescherming

Zelf op ganzengroepen toelopen en verstoringafstand bepalen kost relatief veel tijd. Dit geeft ook extra verstoring. Het is daarom beter om een aantal dagen (weekenden) anderen te

observeren. Ook is de verstoringafstand niet altijd gelijk. Er zijn daarom meerdere dagen nodig om gemiddelden te bepalen.

Tevens kan de mate van verstoring worden gemeten (hoe ver vliegen de ganzen weg) Hoe lang duurt het voordat de zone weer benut wordt is moeilijker te bepalen.

De verstoringafstand kan worden gekoppeld aan de infrastructuur (wegen/paden) en andere voorzieningen voor mensen (rustplekken, visplaatsen). Dit geeft inzicht in potentieel veelvuldig verstoord gebied (suboptimaal foerageergebied).

De oppervlakte van het totale verstoord gebied hangt vervolgens af van de activiteit. Bij een wandelaar (lineair) zal dat minder zijn dan bij een kievietseierenzoeker (laverend, perceelsdekkend).

In combinatie met inschattingen van de frequenties waarop bepaalde neveneffecten plaatsvinden zijn uitspraken te doen over oppervlakte/dagen ongeschiktheid voor foerageren, frequentie van verontrusting/verjaging enz.

Een ander aspect is het verschil tussen bewegende en statische verstoring (wandelaar versus sportvissers, wilsterflappers. Is het gebied rondom deze personen (per definitie?) tijdelijk ongeschikt om te foerageren? Over welke afstand (verstoringzone)? Zou dit niet hetzelfde zijn als bij bewegende mensen; bij die laatste schuift de verstoringzone alleen steeds op en wordt daardoor lineair.

Aanvullende gegevens:

Ganzentellers SOVON (vragen op formulier?)

literatuurstudie

Onderzoek kan gecombineerd worden met 3.2.2.

3.2.2 Vogelrecreanten / hobby-vogelaars

Deze vorm van verstoring geschiedt meestal vanuit auto's.

Aanpak: zelf op ganzengroepen toerijden/stoppen en verstoringafstand bepalen en een aantal dagen (weekenden) anderen observeren. Verstoringafstand is niet altijd gelijk; er zijn meerdere dagen nodig om een gemiddelde te bepalen.

Ook kan de mate van verstoring gemeten worden a.h.v.: hoe ver vliegen de ganzen weg. Hoe lang duurt het voordat de zone weer benut wordt is moeilijker te bepalen.

Door de verstoringafstand te koppelen aan de infrastructuur (wegen/paden) kan inzicht verkregen worden in het potentieel te verstoren gebied (suboptimaal foerageergebied).

Inzicht in frequentie door in een aantal weekenden het aantal "ganzenkijkers" (auto's) te tellen.

Extra:

Kunnen we iets met eerdere tellingen binnen opvanggebieden? Verspreiding van foeragerende ganzen t.o.v. wegen.

Ook eerdere ervaringen van o.a. Jan Ger Oord, Gerard Müskens en Alle Klaver.

Ook opnemen in waarnemersprotocol van ganzentellers SOVON.

Onderzoek kan gecombineerd worden met 3.2.1.

3.2.3 Schouw door waterschappen

In overleg met waterschap. Aantal dagen voor schouwdatum de aantallen en locatie van de ganzen in opvanggebied en periferie bepalen. Tijdens schouw het gedrag van de ganzen observeren. Aantal dagen daarna weer tellen en locaties bepalen.

3.2.4 Loslopende honden

Kan zeer sterk verschillen. Hond blijft dicht bij de baas geeft weinig extra effect. Jakkerende honden jagen de ganzen echt weg. Er zijn gegevens uit de literatuur over opzettelijke verjaging met honden (border collies). Mogelijk dat daar wat in zit. Ook opnemen in waarnemersprotocol van ganzentellers SOVON. Mogelijk inzicht in combinatie met 3.2.5.

3.2.5 Jacht binnen opvanggebieden

Conform het Beleidskader Faunabeheer is maar 1 of enkele jachtdagen toegestaan. Gecoördineerd.

Er komen binnenkort gegevens/resultaten uit een enquête van de KNJV onder jagers over de ervaringen bij jacht binnen opvanggebieden. Betreft m.n. Friesland.

Verder zou een keer een waarnemer meegestuurd kunnen worden. In overleg met WBE of jachthouders, je moet namelijk wel weten wanneer de jachtdag gaat plaatsvinden. Heeft als nadeel dat men zich mogelijk “op de vingers gekeken” voelt en dat dit het gedrag tijdens de jacht beïnvloed. Misschien beter een keer het gedrag van ganzen tijdens een jachtdag op afstand beoordelen.

Mogelijk te combineren met 3.2.4 (aanwezigheid jachthonden).

3.2.6 Jacht in periferie van opvanggebieden

Heeft vooral invloed als dit vlak langs de grenzen van het opvanggebied plaatsvindt. In regelgeving wordt een verstoringsafstand van 500 meter aangehouden. Waar is dit op gebaseerd en klopt dit wel? Lijkt wel van belang om dit echt te weten.

Literatuurstudie / navraag bij beleidsmakers.

Interview met een aantal jagers en/of een aantal keren observeren.

3.2.7 Recreatievaart

Waarschijnlijk is er niet veel verschil tussen verstoringsafstand van auto's en boten. Bij boten waarschijnlijk minder effect omdat deze gestadig doorvaren. De auto's met ganzenkijkers rijden op de ganzen toe en stoppen en zijn daardoor bedreigender. Onderzoek is lastig en lijkt niet nodig.

3.2.8 Luchtvaart

Dit kan ook bij veldobservaties meegenomen worden. Eventueel kan in combinatie met onderzoek naar ganzen rond vliegvelden eea gecombineerd worden. Afstemming met Directie Kennis.

3.2.9 Landbouwkundige werkzaamheden

Mix van verstoring door menselijke aanwezigheid en machines (beweging, lawaai). Mogelijk dat verstoringsafstand verschilt. Kan worden meegenomen in 3.2.1 en 3.2.2. Ook opnemen in waarnemersprotocol van ganzentellers SOVON.

3.3 Waarnemersprotocollen

Vanuit SOVON worden jaarlijks drie typen tellingen georganiseerd: de watervogeltelling, de januari telling en de maandelijkse ganzentelling. Voor deze studie zijn alleen de maandelijkse ganzentellingen interessant omdat ze frequent plaatsvinden in een selectie van gebieden (veelal de betere ganzengebieden, vaak zelfs de opvanggebieden). Vanaf seizoen 2005-2006 zijn op het telformulier de volgende vragen weergegeven:

- *werden er tijdens de telling ganzen verjaagd buiten het opvanggebied?*
- *werden er tijdens de telling ganzen verjaagd binnen het opvanggebied?*

- *werd er tijdens de telling op ganzen gejaagd buiten het opvanggebied?*
- *werd er tijdens de telling op ganzen gejaagd binnen het opvanggebied?*

- *werd er tijdens de telling op ander wild gejaagd buiten het opvanggebied?*
- *werd er tijdens de telling op ander wild gejaagd binnen het opvanggebied?*

- *Zijn er vlaggen, lijnen, kanonnen of andere werende middelen geplaatst binnen het opvanggebied?*
- *Zijn er vlaggen, lijnen, kanonnen of andere werende middelen geplaatst buiten het opvanggebied?*

- *Waren er tijdens de telling andere versturende activiteiten binnen het opvanggebied?*
- *Waren er tijdens de telling andere versturende activiteiten buiten het opvanggebied?*

Op elke vraag kan ja of nee worden geantwoord. Daarnaast is er nog ruimte voor opmerkingen.

Deze rapportage zal in beperkte mate bruikbaar zijn, maar is niet specifiek genoeg om voldoende inzicht te geven in de mate van invloed van bepaalde nevenactiviteiten. Vandaar dat ook zelf veldwerk gericht op het inventariseren van de frequentie en impact van nevenactiviteiten verricht zal worden. Hiervoor is een eigen protocol opgesteld (zie volgende pagina).

Registratieformulier verstoringen ganzen/Smienten

Algemeen

Naam: Datum: Onderzoeksgebied:

Omstandigheden (omcirkelen)

Weersomst.: Zonnig Bewolkt Buiig Regen Hagel Sneeuw
Temperatuur: < -5 -5 tot 0 0 tot 5 5 tot 10 > 10 (graden Celsius)
Windkracht: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 (Beaufort)
Windrichting: N NO O ZO Z ZW W NW

Verstoring (invullen en aankruizen)

Tijdstip: Locatie (km-hok): /
Soort(en): Kolgans Brandgans Grauwe gans Overige ganzen Smienten
Groepsgrootte: 0-50 50-100 100-500 500-1500 1500-3000 > 3000

Verstoring door:

- Wandelaar op de weg Doorlopend Stoppend
 Fietser Doorfietsend Stoppend
 Bromfietser/motor Doorrijdend Stoppend
 Auto Doorrijdend Stoppend
 Loslopende hond Op de weg In het veld
 Landbouwwerkzaamheden Soort:
.....
 Persoon in het veld
Doel:.....
 Anders, namelijk

Was er sprake van opzettelijke verstoring: Ja Nee

Geschatte verstoringafstand:

Reactie ganzen/Smienten (invullen en aankruizen)

- Geen of nauwelijks reactie (alleen alert gedrag)
 Van verstoringbron weglopen
 Kort opvliegen en op zelfde plaats/perceel weer invallen
 Opvliegen en bij andere ganzen invallen
 Opvliegen en op ander perceel (zonder ganzen) invallen
 Opvliegen/vluchten, invalplaats onbekend
 Anders, namelijk

Geef zo mogelijk de invalplaats of de vluchtafstand aan:

Invalplaats (km-hok): /

Vluchtafstand: < 100 m 100-500 m 500-1000 m > 1000 m

Opmerkingen:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4 Literatuur

Klaassen, M., S. Bauer, J. Madsen & I. Tombre 2006. Modelling behavioural and fitness consequences of disturbance for geese along their spring flyway. *Journal of Applied Ecology* 43: 93-100.

Goss-Custard, J.D., P. Triplet, F. Sueur & A.D. West 2006. Critical thresholds of disturbance by people and raptors in foraging wading birds. *Biological Conservation* 127: 88-97.

Béchet, A., J.F. Giroux & G. Gauthier 2004. The effect of disturbance on behaviour, habitat use and energy of spring staging snow geese. *Journal of Applied Ecology* 41: 689-700.

Oost, L., D.A. Jonkers & J.G. de Molenaar 1998. Natuur en Luchtvaart. Literatuurstudie naar verstoring van natuur door luchtvaart. Wageningen, IBN Rapport 379.

Cottaar, F. 2006. Observations on Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus* in southwestern Friesland, the Netherlands, Autumn 2005. Report for National Environmental Research.